

Kredyty frankowe na europejskiej wokandzie. RP.

25 września 2019 | Orzecznictwo

źródło: Rzeczpospolita

Mariusz Korpalski Zasada powagi rzeczy osądzonej nie może uniemożliwić przeprowadzenia oceny dodatkowych warunków umowy na późniejszym etapie – uznał w jednym z wyroków TSUE.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) już wielokrotnie poprzez swoje orzeczenia wypowiedział się w kwestii systemowych zasad stosowania dyrektywy Rady 93/13/EWG przy ocenie umów kredytowych denominowanych lub indeksowanych do waluty obcej.

Wiążąca wykładnia

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej jest władny dokonywać wiążącej wykładni przepisów prawa unijnego, w tym dyrektyw Rady Unii Europejskiej, do których należy dyrektywa 93/13/EWG (dalej: dyrektywa). Wynika to z traktatowej pozycji TSUE jako najwyższego organu sądowniczego Unii, do którego zadań należy m.in. ujednoczenie zasad wspólnego rynku i ochrony konsumenta oraz zapewnianie praktycznej ochrony prawnej obywatelom Unii (art. 3 ust. 5 TUE).

Jeszcze z wyroku 8/55 Federation wynika zasada praktycznej skuteczności, którą organy Unii powinny zapewnić prawu unijnemu w procesie jego stosowania (art. 4 ust. 3 TUE). Oznacza to konieczność zapewnienia skutecznych środków ochrony praw jednostki przyznawanych przez prawo Unii (art. 19 ust. 1 zd. 2 TUE). Zasada praktycznej skuteczności przybiera m.in. formę zasady lojalnej współpracy sądów krajowych i TSUE. Sądy krajowe są bowiem w zakresie stosowania prawa unijnego sądami Unii. TSUE podkreśla odpowiedzialność państwa członkowskiego za zapewnienie skutecznej ochrony praw obywatela Unii, które wynikają z prawa Unii (Zawiadomienie Komisji. Wytyczne dotyczące wykładni i stosowania dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich, dalej WKE, s. 56, wyrok w połączonych sprawach C-317/08, C-318/08, C-319/08 i C-320/08 Alassini, pkt 61). „Skuteczność prawa Unii oznacza, że stosowanie prawa przez sądy krajowe nie może w praktyce uniemożliwiać lub nadmiernie utrudniać obywatelom, w tym konsumentom, wykonywania praw wynikających z prawa Unii” (WKE s. 56, wyrok w sprawie C-49/14 Finanmadrid, pkt 40, wyrok w sprawie C-196/14 Sánchez Morcillo i Abril García, pkt 31).

Sąd krajowy i dorobek Trybunału

Zgodnie z orzecznictwem Trybunału autonomia proceduralna sądów krajowych, w tym najwyższego sądu krajowego, w zakresie stosowania prawa Unii, w szczególności na styku z prawem krajowym, jest jak najbardziej pożądana. „Opracowanie przez krajowe sądy najwyższe określonych kryteriów oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy, których sądy niższej instancji muszą w rzeczywistości przestrzegać, aby ich wyroki nie były uchylane, lub do których stosowania sądy niższej instancji mogą być wręcz zobowiązane, jest zasadniczo zgodne z dyrektywą. Kryteria stosowane przez krajowe sądy najwyższe muszą być jednak zgodne z orzecznictwem Trybunału oraz nie mogą zabraniać właściwemu sądowi oferowania konsumentom skutecznych środków ochrony prawnej w celu ochrony ich praw ani skierowania do Trybunału pytania prejudycjalnego (wyrok w połączonych sprawach C-96/16 i 94/17 Banco Santander Escobedo Cortés, pkt 62–71, wyrok w sprawie C-118/17 Dunai, pkt 60–64)”.

Bezpośrednie stosowanie

Skuteczność ochrony przyznanej dyrektywą jest rozumiana przez Trybunał m.in. jako standard wykładni prawa krajowego w zgodzie z przepisami dyrektywy (WKE s. 57, np. wyrok w sprawie C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 44, wyrok w sprawie C-49/14 Finanmadrid, pkt 4).

W tym kontekście Trybunał wielokrotnie wskazywał, że prawo krajowe może przewidywać dalej idący standard ochrony konsumenta niż przewidziany dyrektywą (WKE s. 19, art. 8 i art. 8a dyrektywy, np. wyrok w sprawie C-191/15 Verein für Konsumenteninformation, pkt 55). Z kolei w przypadku, gdy prawo krajowe przewiduje niższy standard ochrony konsumenta niż przewidziany w dyrektywie, prawo Unii znajduje bezpośrednie zastosowanie. W pierwszym rzędzie przypomnieć należy, że sąd krajowy „jest zobowiązany przede wszystkim uwzględnić całość przepisów prawa krajowego i interpretować je tak dalece, jak to możliwe w świetle treści oraz zamierzeń danej dyrektywy, aby uzyskać rozstrzygnięcie zgodne z wyznaczonym w niej celem (WKE s. 21, wyrok w sprawie C-26/13 Kásler i Káslerné Rábai, pkt 64)”. Jeżeli norma prawa krajowego zrekonstruowana przy pomocy ww. środków wykładni przewiduje niższy standard ochrony konsumenta niż wynikający z dyrektywy, sąd krajowy pomija ten przepis krajowy i stosuje bezpośrednio przepisy dyrektywy. „Jeżeli prawo krajowe, w tym przepisy proceduralne, nie może być interpretowane zgodnie z prawem Unii, sądy krajowe muszą uchylić to prawo i postępować, opierając się bezpośrednio na prawie Unii (WKE s. 21, wyrok w sprawie 166/17 Simmenthal, pkt 21-26, wyrok C-112/13 A, pkt 36, wyrok w sprawie C-689/13 PFE, pkt 40 i 41)”. Na gruncie dyrektywy może tu chodzić o nie dość precyzyjną jej implementację w zakresie art. 3 ust. 2 (przewidującego, że warunki umowy nigdy nie będą traktowane jako negocjowane indywidualnie, jeżeli stanowią fragment standardowego tekstu uprzednio przygotowanego przez przedsiębiorcę) oraz art. 6 ust. 1 (przewidującego pierwszeństwo sankcji nieważności całej umowy i subsydiarność sankcji bezskuteczności częściowej umowy, zawierającą się w sformułowaniu: „jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”). Odpowiednie przepisy prawa krajowego, tj. art. 385[1] § 3 kc i 385[1] § 2 k.c., literalnie przewidują węższy zakres ochrony niż ww. przepisy dyrektywy. W procesie wykładni prawa krajowego „tak dalece, jak to możliwe” w zgodzie z prawem Unii należy jednak odczytywać wskazane przepisy prawa krajowego jako obejmujące swoim zakresem całość wskazanych przepisów dyrektywy.

Przejawem dbałości Trybunału o praktyczną skuteczność uprawnień przyznanych dyrektywą jest zasada działania sądu krajowego z urzędu w zakresie uwzględniania nieuczciwego charakteru badanej umowy (WKE s. 57-58, 60, począwszy od wyroku w sprawie C-243/08 Pannon GSM, sentencja wyroku, z powołaniem na rozwój orzecznictwa zapoczątkowany wyrokiem w połączonych sprawach C-240/98-244/98 Océano Grupo Editorial).

Kontrola z urzędu wiąże się z przyjęciem proaktywnego podejścia w celu uzyskania dostępu do informacji niezbędnych do przeprowadzenia oceny warunków umowy, co wynika m.in. z użycia terminu „dochodzenie” w odniesieniu do badania zgodności z art. 3 ust. 1 dyrektywy (WKE s. 76, wyrok w sprawie C-497/13 Froukje Faber, pkt 1 sentencji i pkt 46–48, wyrok w sprawie C-137/08 Pénzügyi Lízing, pkt 3 sentencji oraz pkt 45–51, 56, wyrok w sprawie C-472/11 Banif Plus Bank, pkt 24). „Dlatego w przypadku istnienia przesłanek sugerujących, że dana umowa może być umową konsumencką, sąd krajowy jest zobowiązany do zbadania tej kwestii, nawet jeżeli nie została ona podniesiona przez strony”, jeżeli dysponuje odpowiednim materiałem procesowym lub jeżeli może on zostać uzupełniony „w drodze prostego wniosku o wyjaśnienia” (WKE s. 77, wyrok w sprawie C-497/13 Froukje Faber, w szczególności pkt 44 i 46).

„Sędziowie są zobowiązani do poinformowania stron o wyniku przeprowadzonej z urzędu oceny warunków umowy oraz o wnioskach wyciągniętych w ramach tej oceny, aby zapewnić stronom możliwość wyrażenia swojej opinii w tej kwestii (WKE s. 75, wyrok w sprawie C-243/08 Pannon GSM,

wyrok w sprawie C-472/11 Banif Plus Bank, pkt 29–35, wyrok w sprawie C-488/11 Asbeek Brusse, wyrok w sprawie Biuro Podróży Partner, pkt 22–47)".

Nakaz i orzeczenie

Szczególne przypadki zapewnienia skuteczności prawa Unii w zakresie uprawnień przyznawanych dyrektywą przez bezpośrednie jej zastosowanie i pominięcie przepisu prawa krajowego Trybunał wskazał w zakresie przepisów krajowych przewidujących powagę rzeczy osądzonej orzeczenia wydanego w wyniku zaniechania przez sąd krajowy zbadania z urzędu nieuczciwego warunku umowy.

Pierwszy przypadek dotyczy wydania nakazu zapłaty na podstawie przepisów uniemożliwiających przeprowadzenie przez sąd krajowy kontroli z urzędu nieuczciwych warunków umowy. Motywem rozstrzygnięcia jest tu sformalizowanie postępowania nakazowego oznaczającą brak skutecznych środków ochrony prawnej (np. przed tymczasowym zajęciem majątku konsumenta) oraz znaczące ryzyko, „że konsumenci nie skorzystają z dostępnych środków ochrony prawnej” (WKE s. 73, sprawa C-176/17 Profi Credit Polska, pkt 44, 61–64 i 71, sprawa C-49/14 Finanmadrid, pkt 45–46, sprawa C-122/14 Aktiv Kapital Portfolio, pkt 30, sprawa C-448/17 EOS KSI Slovensko, pkt 45–46 i 49, sprawa C-632/17 PKO BP, pkt 49; wszystkie sprawy z powołaniem na wyrok w sprawie C-618/10 Banco Espanol de Crédito).

Drugi przypadek dotyczy wydania orzeczenia (wyroku) w sytuacji, w której sąd krajowy zbadał jedynie niektóre warunki umowy, np. dlatego że powodowy konsument nie wskazał na ich nieuczciwość. W takiej sytuacji Trybunał orzekł, że „zasada powagi rzeczy osądzonej nie może uniemożliwiać przeprowadzenia oceny dodatkowych warunków umowy na późniejszym etapie [...]”:

I tak, w sytuacji gdy w ramach wcześniejszego badania spornej umowy, która doprowadziła do wydania orzeczenia korzystającego z powagi rzeczy osądzonej, sąd krajowy ograniczył się do zbadania z urzędu w świetle dyrektywy 93/13 tylko jednego, względnie kilku warunków umowy, dyrektywa ta nakłada na sąd krajowy [...], do którego zgodnie z przepisami wnoszone są nadzwyczajne powództwa egzekucyjne – obowiązek dokonania, na wniosek stron lub z urzędu, o ile posiada niezbędne ku temu informacje na temat stanu prawnego i faktycznego, oceny nieuczciwego charakteru innych warunków tejże umowy. W braku takiej możliwości ochrona konsumenta byłaby bowiem tylko częściowa i niedostateczna i nie byłaby ani odpowiednim, ani skutecznym środkiem do realizacji celu polegającego na spowodowaniu zaprzestania stosowania tego warunku umowy, wbrew temu, co wynika z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13" (WKE s. 73, wyrok w sprawie C-421/14 Banco Primus, pkt 52, odsyłający do wyroku w sprawie C-415/11 Aziz, pkt 60).